SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
Hallitusneuvos Ismo Tuominen
Erityisasiantuntija Lasse Ilkka

LAUSUNTO
30.11.2020

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Viite **HE 230/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi terveydenhuoltolain ja sosiaalihuoltolain muuttamisesta**

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa 1.12.2020 esitämme hallituksen esityksen HE 230/2020 vp käsittelyn yhteydessä kunnioittavasti seuraavan.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi terveydenhuoltolakia ja sosiaalihuoltolakia lisäämällä niihin sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua ja tilannekuvan luomista koskevia säännökset. Keskeisin tavoite näillä säädöksillä on yhteistyössä saada yhdenmukaistettua ja parannettua sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua ja tilannekuvan luomista siten, että kuntien ja sairaanhoitopiirien valmiussuunnittelua ja tilannekuvan luomista tuetaan viiden alueen mallilla.

Suomi tuottaa muiden EU-jäsenmaiden tavoin EU:lle kolmen vuoden välein kansallisen riskinarvion, jossa kuvataan yhteiskunnan keskeisimmät häiriötilanneriskit. Uusin kansallinen riskinarvio on vuodelta 2018. Se sisältää 20 kansallista riskiä, kuten esimerkiksi pandemia, yhteiskunnan rakenteisiin tai laajoihin ihmisjoukkoihin tehty terroristinen isku sekä isojen väkijoukkojen laajamittainen liikehdintä, laajamittainen maahantulo tai sotilaallinen voimankäyttö. Ne edellyttävät kansallisella tasolla nopeaa sosiaali- ja terveydenhuollon kapasiteetin nostamista ja suorituskyvyn riskiperusteista suuntaamista. Kaikilla kyseisillä riskeillä ja häiriötiloilla on suoria tai välillisiä vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan, ja niihin tulla olla varautunut suunnitelmin ja etukäteisvalmisteluin. Sosiaali- ja terveydenhuollossa ei ole saatu toteutettua kansallisesti yhtenäisiä valmiussuunnitelmia yhteenkään näistä riskeistä.

Sairaanhoitopiireille, joissa on yliopistollinen sairaala, annettaisiin tehtäväksi sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelun ohjaus valtakunnallisten yhtenäisten periaatteiden mukaisesti omalla erityisvastuualueellaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoilla, kuten kunnilla ja sairaanhoitopiireillä säilyy suunnitelmien toteuttaminen ja niistä vastaaminen. Kyse on valmistelun yhteistyöstä, jossa yliopistollista sairaalaa ylläpitävät sairaanhoitopiirit antavat työkaluja sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille ja siten tukevat niiden valmiussuunnittelua. Viisi yliopistollista sairaalaa ylläpitävää sairaanhoitopiiriä toimisivat keskenään yhteistyössä ja yhdenmukaisin periaattein, jotta valmiussuunnittelusta muodostuisi valtakunnallinen kokonaisuus. Sosiaali- ja terveysministeriö ohjaa valtakunnallisen kokonaisuuden muodostumista.

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita koskee valmiuslain velvoite varautumisesta: 1552/2011 12§

> ”Valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten, muiden valtion viranomaisten ja valtion liikelaitosten sekä kuntien, kuntayhtymien ja muiden kuntien yhteenliittymien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa.”

Varautumisvelvoitetta sosiaalihuollossa halutaan korostaa lisäämällä myös sosiaalihuoltolakiin sosiaalihuollon valmiussuunnittelua ja varautumista koskeva yleissäännös. Sairaanhoitopiirien alueen kuntien tulisi laatia yhteinen sosiaalihuollon valmiussuunnitelma keskussairaalan sijaintikunnan sosiaalihuollosta vastaavan viranomaisen johdolla. Lisäksi yliopistollisen sairaalan sijaintikunta auttaa sosiaalihuollon valmiussuunnittelun yhtenäistämisessä.

Tilannekuvan luomisessa säilyy vastuu kunnilla ja sairaanhoitopiireillä. Terveydenhuollon tilannekuvan osalta yliopistollista sairaalaa ylläpitävällä sairaanhoitopiirillä olisi tehtävänä luoda ja koota sitä erityisvastuualueeltaan. Lisäksi se jakaisin terveydenhuollon tilannekuvaa sekä valtionhallintoon että alueen toimijoille siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoilla olisi mahdollisimman yhdenmukainen ja ajantasainen tilannekuva häiriötilanteesta tai sen uhkista. Tätä tietoa tarvitaan paitsi häiriötilanteen seuraamiseen, myös ennakoivia toimenpiteitä varten alueellisesti ja valtakunnallisesti.

Sosiaalihuollon tilannekuvan muodostamisen tehtävä ja vastuu säilyy kunnilla. Kunnan sosiaalihuollosta vastaavan viranomaisen tehtävänä olisi luoda sosiaalihuollon tilannekuva, joka sisältäisi tiedot sellaisista häiriöistä ja niiden uhkista, jotka vaarantavat väestön sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin sekä sosiaalihuollon toteuttamisen, sekä tiedot kunnan sosiaalihuollon valmiudesta vastata häiriötilanteisiin. Keskussairaalakunnan sosiaalihuollosta vastaava viranomainen tukee tilannekuvan luomista siten, että se saadaan yhdistettyä sairaanhoitopiirien tasolla terveydenhuollon virnaomaisten tuottamaan tilannekuvaan.

Valtion mahdollisuutta osallistua valmiuden ylläpitämiseen ja erityistilanteiden hoitamiseen rahoittamalla toimintaa laajennettaisiin koskemaan myös sosiaalihuollon toimintaa ja valtakunnallisia vastuita. Terveydenhuoltolaissa jo olemassa olevaa vastaava säädös lisättäisiin sosiaalihuoltolakiin. Sosiaali- ja terveysministeriö voisi nimetä valtakunnallisia toimijoita myös sosiaalihuollon tehtäviin.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2021 alusta tai alkupuoliskolla. Silloin ei vielä ole kansallisesti valmiussuunnittelu ja tilannekuvan luominen valmista, vaan kyseessä on uusissa rakenteissa tapahtuva prosessi. Esitetyn lainsäädännön mukaisissa rakenteissa alkaisi yhtenäinen valmiussuunnittelu vuoden 2021 alusta aluksi yhteiskunnan ja sosiaali- ja terveydenhuollon kannalta kaikkein kriittisimpiin kansallisen riskinarvion riskeihin. Nyt muutettavaksi ehdotetut terveydenhuoltolain ja sosiaalihuoltolain muutokset on yhteen sovitettu sote-uudistuksen valmiutta ja varautumista koskevien säädösesitysten kanssa.